

Oravská galéria v Dolnom Kubíne
Východoslovenská galéria v Košiciach

Vás a Vašich priateľov srdečne pozývajú
na vernisáž výstavy

Umenie 19. storočia na východnom Slovensku

zo zbierok Východoslovenskej galérie v Košiciach

vo štvrtok 6. septembra 2018 o 16.30 hod.
vo Veľkej výstavnej sieni Župného domu v Dolnom Kubíne

Kurátori a autori koncepcie: Miroslav Kleban, Ján Kovačič

Hudobný hosť: Peter Machajdík
hudobný skladateľ, pedagóg a organizátor

Výstava potrvá do 11. novembra 2018
Otvorené ut – ne od 10.00 do 17.00 hod.

Výstavu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.
Fond na podporu umenia je hlavným partnerom projektu.

Oravská galéria v Dolnom Kubíne
Hviezdoslavovo námestie 11, 026 01 Dolný Kubín
tel.: +421 43 586 3212 • e-mail: orgaldk@vuczilina.sk, ogaleria@nexta.sk
www.oravskagaléria.sk • Fb: Oravská galéria v Dolnom Kubíne
www.lodslanica.sk • Fb: Loď Slanica – vyhlídková plavba po Oravskej priehrade

respect.

VÝCHODOSLOVENSKÁ
GALÉRIA

KOŠICKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

u. fond
na podporu
umenia

Galéria
roka
2015

OG
ORAVSKÁ GALÉRIA

Umenie 19. storočia na východnom Slovensku

zo zbierok
Východoslovenskej
galérie
v Košiciach

Východoslovenská galéria, najstaršia regionálna galéria, začala svoju činnosť v roku 1952. Prvým výstavným projektom bola objaviteľská výstava Východoslovenskí maliari 19. storočia, realizovaná ešte v priestoroch Východoslovenského múzea, z ktorého bol pre činnosť galérie vyčlenený základný umelecký fond. V súčasnosti sú ťažiskom zbierkového fondu diela z 19. a 20. storočia, ktoré príkladne dokumentujú vývoj výtvarného prejavu nielen z regiónu.

Aktuálna výstava prezentuje umelecké diela zo zbierok Východoslovenskej galérie, ktoré vznikali v geografickom kontexte dnešného východného Slovenska. To bolo v tom čase súčasťou národnostne pestrej štruktúry monarchie. Samotná interpretácia umenia obdobia 19. storočia na Slovensku sa opiera o kultúrne špecifiká jednotlivých regiónov hornohorských žúp.

Projekt ideovo predstavuje snahu o miernu reinkaráciu pôvodnej koncepcie. Výstava reflektuje vlastné akvizičné a dokumentačné stratégie v rámci odbornej, umelecko-historickej praxe z pohľadu regionálnej inštitúcie. Oproti pôvodnej koncepcii je súčasný projekt obohatený o diela z fondov kresby a grafiky, ktoré dlhší čas ostávali nepovšimnuté. Kresby a grafiky viacerých autorov (Alt, Benczúr, Mednyánszky, Myskovszky, Hanula, Klimkovičovci) kontextuálne dopĺňajú maliarske diela, ktoré tvoria

najpočetnejšiu skupinu, no napriek svojmu študijnému charakteru si ponechávajú suverenitu autonómneho výtvarného prejavu. Vývoj umenia 19. storočia v celonárodnom kontexte je predmetom konsolidácie viacerých ideologických a národnostných identít, ktoré pramenia najmä z mnohonárodnostnej štruktúry rakúsko-uhorskej monarchie. Umenie tohto obdobia bolo evolučne nerovnomerné, roztriedené do viacerých regiónov, kde naberalo špecifické osobitosti a niekedy býva aj kritizované pre prílišnú inklináciu k schematickému akademizmu. Okrem toho chýbalo v prostredí regiónu akademické zastrešenie a buržoázna potencia, ktorá by plnila úlohu konzumenta i mecenáša umenia. Výtvarná produkcia 19. storočia s kultúrnymi centrami na Spiši, Šariši a Above, potichu utvárala svojrázny romantický obraz o východoslovenskej krajine, jej obyvateľoch a odkaze kultúrneho dedičstva stredoveku. Dobový realizmus sa orientoval prevažne na klasické žánre, akoby v opozičnom postavení idey národnoslobodovacieho procesu, ktorý v tom čase vrcholil v Slovákmi obývanej časti monarchie.

Naproti pôvodnému koncepčnému riešeniu sú diela vystavené do jednotlivých tematických okruhov, ktoré sledujú špecifické črty na základe námetu (portrét, krajina, zátišie, duchovný a svetský život, náznamy exotiky) a geografických súvislostí (spišský

a košický okruh). Výtvarný a kultúrny život na východnom Slovensku sa v prvej polovici 19. storočia začína sústreďovať v dvoch hlavných centrách – Prešove a Košiciach. V strede záujmu bola portrétna maľba, ktorú významne reprezentoval spišský maliar usadený v Prešove Ján Rombauer. Tradícia portrétna ako samostatného žánru nachádza svoje korene už v období renesancie (epitafy, zriedkavejšie závesný obraz), neskôr kulminuje v 19. storočí pre ešte stále nie príliš náročného meštianskeho konzumenta. Výrazná koncentrácia umeleckej produkcie sa popri Košiciach a Prešove sústreďuje v okolí spišského regiónu (Levoča), kde sa koncom

18. storočia, na pozvanie šľachty, usádza dánsky maliar Ján Jakub Stunder, ktorý vyšiel z viedenského akademického prostredia. Jeho pozitívny vplyv klasicistickej kultivovanosti je príznačný pri formovaní domácich predstaviteľov krajinárskeho a portrétného žánru (Jozef Czuczik, Ján Jakub Müller, Ján Rombauer). V prostredí spišskej výtvarnej produkcie sa v druhej polovici 19. storočia formuje okruh umelcov, ktorí sa sústreďovali okolo Jozefa Czuczika. Jeho hlbavý záujem o umenie, kultúrne a prírodné dedičstvo spišského regiónu z neho urobili renomovaného a vyhľadávaného maliara nielen pre vzťahujúcu sa meštiansku vrst-

vu, ale rovnako bol vedúcou a príkladnou osobnosťou pre iných maliarov pôsobiacich v regióne, ktorí sa stávajú jeho žiakmi (Karol Marko st., Gustáv Müller, Titus Szent-Istvány, Karol Tibély). Osobitým fenoménom maliarskeho žánru krajinomalby je záujem uvedených autorov o prírodnú krásu, priam emočne interpretované zábery Tatier a spišskej krajiny, ktoré nás presvedčajú svojim plenéristickým prevedením. Koniec storočia vrcholí v ideovom prijatí skepticizmu a nostalgie autorov, u ktorých dominuje krajinársky žáner, avšak reagujúci na poznanie a rozvinutie princípov impresionizmu (Ladislav Mednyánszky, Ľudovít Čordák, Ferdinand Katona). Istým špecifikom v blízkosti Košíc je zakladanie umeleckých kolónií (Nagybánya, Szolnok, Kecskemét), v ktorých sa uplatňoval výraz nového spojenia plenéristickej maľby s odkazom doznievajúceho citového romantizmu, ktorý vyvrcholil v subjektívnom impresionistickom videní autorov Halásza-Hradila a Ľudovíta Čordáka. Koniec storočia a jeho prelomové obdobie je tak nevyhnutnou predzvesťou pomaly asimilujúcich sa modernistických tendencií. Reinstalovaná expozícia prezentuje výsledky dlhodobého zberateľského úsilia galérie. Od svojej prvej prezentácie v roku 1952 prechádzala viacerými obmenami a postupne bola obohacovaná o nové prírastky a zreštaurované diela. Poslednou význam-

nejšou akvizíciou je dielo Ignáca Klimkoviča – V kvapľovej jaskyni (1843), ktoré v roku 2017 získala galéria do svojich zbierok. Dielo predstavuje významnú kúpu z pohľadu systematickejšieho budovania zbierkového fondu. Prírastok rozširuje kontext umeleckého odkazu rozvetvenej košickej rodiny Klimkovičovcov, ktorá vo vzťahu k umeniu 19. storočia v Košiciach reprezentuje viacgeneračné snahy o kultúrne a výtvarné pozdvihnutie mestského prostredia (založenie múzea a súkromnej kresliarskej školy). Expozícia umenia 19. storočia bola počas 65-ročnej činnosti galérie vystavovaná v menších obmenách viackrát. Jej koncepčnú podobu formovali niekdajší i súčasní historici umenia na čele s Dr. Imrichom Groškom, ktorého odborná práca zanechala v prostredí galérie nezmazateľný stopu. Podobne ako predošlé tematické výstavné projekty je aj táto reinkarácia snahou o prezentovanie vlastného zbierkového fondu s nadviazaním na prehodnocovanie idey stálej expozície v galérii. Prezentovaná kolekcia, podobne ako súbor diel Košickej moderny, má silnú potenciú vývozného artiklu, čím sa predmetná zbierka zhodnocuje a zároveň konfrontuje svoje výtvarné kvality v kontexte európskeho umenia 19. storočia.

Miroslav Kleban, Ján Kovačič